

Vebsayt: <https://involta.uz/>

ЛЕКСИКАИ ДУРЕДГАРӢ

Ҳасанова Лола Аброровна

Магистранти курси дувуми факултети филологияи донишгоҳи давлатии Самарқанд ба номи Шароф Рашидов

Аннотатсия: Дар мақола сухан оид ба лексикаи дуредгарӣ меравад. Таърихи ҳунарҳои мардумӣ ба замони бостон рафта мерасад, ки дар мақола ба таври мухтасар ба он ишорат шудааст. Ҳунармандон бештар аз тоифаи мардуми меҳнатӣ мебароянд, табиист, ки вожаҳои мансуб ба ҳунармандӣ хоси услуби гуфтугӯӣ бошанд. Дар услуби адабӣ бештар гунаи аслии вожаҳои ҳунармандии халқӣ қорбаст шудааст ва дар байтҳои алоҳида аз “Шахрошӯб”-и Саййидо намунаҳои ин гуна калимаҳоро дидан мумкин аст.

Калидвожаҳо: *лексика, истилоҳ, вожа, ҳунарманд, дуредгар, теша, арра, табар, парма, болға, сӯҳон, мех, арраи барқӣ, сатҳи лазерӣ, арраи доирашакл, дастгоҳи чӯббурӣ*

CARPENTRY VOCABULARY

Resume: The article is devoted to carpentry vocabulary. The history of folk crafts is rooted in antiquity, which is briefly discussed in the article. Craftsmen come

mostly from the working class and of course the words referring to the craft are specific to the colloquial style. In the literary style, the original form of the words of folk art is most often used and examples of such words can be seen in separate verses of “Shahroshub” by Sayido.

Keywords: *vocabulary, term, word, craftsman, carpenter, ax, saw, ax, drill, hammer, nail, electric saw, laser level, circular saw.*

СТОЛЯРНАЯ ЛЕКСИКА

Аннотация: Статья посвящена столярной лексике. История народных промыслов уходит корнями в глубокую древность, о чем кратко говорится в статье. Ремесленники происходят в основном из рабочего класса, и конечно, слова, относящиеся к ремеслу, специфичны для разговорного стиля. В литературном стиле чаще всего используется исходная форма слов народного творчества, и в отдельных стихах «Шахрошуб» Сайидо можно увидеть примеры таких слов.

Ключевые слова: *лексика, термин, слово, мастер, плотник, топор, пила, дрель, молоток, стамеска, мех, бензопила, лазерный уровень, циркулярка, лесопилка.*

МУҚАДДИМА: Халқи тоҷик аз қадимулайём дорои фарҳангу тамаддун ва маданияту ҳунарҳои хос худӣ буда, бо ин дастовардҳои худ дар байни оламиён машҳур шуда, ҳамзамон аз баракоти илм, фарҳанг ва ҳунари хеш ба дигар халқу миллатҳо бахшидааст.

Агар ба таърихи ҳунар ва намуди ҳунарҳои тоҷикон нигарем, он таърихи хеле қадима дошта, ҳанӯз дар аҳди бостон маъмулу машҳур будааст. Мисоли оди он, бинову даҳмаҳои бо ҳунари дастӣ: гелкорӣ, наққошӣ, кандакорӣ, катибанависӣ зебдошуда, ки ба аҳди Ҳахоманишиён, Ашкониён, Сосониён ва баъдтар ба Сомониён расида, имрӯз ҳам идома дорад, ки асосгузор ё ба вучудоварандаи ҳамаи ин ҳунарҳо ҳуди халқ мебошад.

ҚИСМИ АСОСӢ: Дар осори бадеии баъди ислом, ба вижа осори Масъуди Саъди Салмон ва баъдтар “Шахрошӯб”-и Саййидо, ки ба назардошти мухталиф, 262 ва ё 212 номи касбу кор ё хунару пеша зикр шудааст, далели соҳиби хунар будани ин миллат аст. Устод – Садрӣ Саъдиев, ки аз муҳаққиқони забардасти осори Саййидо мебошад, оид ба “Шахрошӯб” ва зикри номи касбу пешаҳои ёднамудаи муаллиф, чунин гуфтааст: “... Саййидо дар “Шахрошӯб” ном асари ба хунармандон бахшидаи худ, соҳибони зиёда аз 200 касбу корро зикр ва тавсиф намудааст” [С. Саъдиев, 2018, с. 21].

Хунарҳои мардумӣ ва умуман навъҳои хунар зиёд буда, рассомӣ, бофандагӣ, кулолгарӣ, дӯзандагӣ, гулдӯзӣ, гилембофӣ, гулобгирӣ, зардӯзӣ, калобаресӣ, кандакорӣ, кафшдӯзӣ, кордсозӣ, қадокгарӣ ва руфӯгарӣ, қолинбофӣ, мисгарӣ, оҳангарӣ, муҳрзанӣ, намадмоӣ, наботпазӣ, пойафзолдӯзӣ, пӯстинадӯзӣ, сабадбофӣ, сӯзанадӯзӣ, табақтарошӣ, хаймадӯзӣ, чӯянғудозӣ, чӯянрезӣ, чомабофӣ, шерозадӯзӣ, шишапазӣ [шишасозӣ], шонатарошӣ, чармгарӣ, хиштпазӣ, дуредгарӣ ва даҳҳои дигар мебошанд.

Ҳамаи ин намуди хунарҳо дар баробари вижагиҳои сохториву меҳнати худ, лексика [калимаҳои хоси услубӣ ва истилоҳҳо]-и махсусро дошта, бо ҳамин аз якдигар фарқ мекунанд. Аз ин рӯ, лексикаи дуредгарӣ ҳам ҷолиб буда, калима – истилоҳҳои худиро дорад, ки дар ин мақола мухтасар аз онҳо ёд мекунем.

Худи вожаи **дуредгар** дар дар фарҳангҳои тафсирий, ба гунаҳои **дургар**, **дурудгар**, **дурӯгар**, **дуругар**, **дурӯдгар** [Ғиёс, ҷ. 1, с. 329; ФЗТ, ҷ. 1, с. 402, 404, 405; ФТЗТ, ҷ. 1, с. 449] омада, чунин ташреҳ шудааст: **Дурудгар**, ба маънии наҷор; ва ин маъхуз аз дурудан аст, ки [биззам] чӯбу зироат қатъ кардан бошад. Ҳумчунин, **дуругар**, муҳаффафи **дурудгар**, ки устои чӯбтарош бошад [Ғиёс, ҷ. 1, с. 329].

Пас аз ин, хулоса мебарорем, ки дуредгар худ истилоҳ буда, дар ифодаи хунарманди бо чӯб коркунанда [чӯбтарош, устои аз чӯб бинокунанда, созандаи косаву табақҳои чӯбӣ] гуфта мешуд, ки имрӯзҳо ҳам ба ҳамин маъно

корбаст мешавад. Ва ба ҳамин маъно дар осори адибони тоҷику форс корбаст шудааст:

Бифармуд, то **дургарон** оваранд,

Сарафроз чӯби гарон оваранд

[Фирдавсӣ]

Ба тариқи ташбеҳу маҷоз ва киноя дар байти Ҳоконӣ баробари дигар ҳунарҳо аз **дуредгар [дурӯгар]** ёд шудааст, ки ҳама ба сохтан вобаста буда, дар матн мантиқан бо дуредгар ҳаммаъно шудаанд:

Идрису Ҷам муҳандис, Мусову Хизр банно,

Рӯҳи малак мураввиқ, Нӯҳи фалак **дурӯгар**.

[Ҳоконӣ]

Яъне, дар ин байт дигар ҳунарманд ё намуди ҳунарҳо ҳам зикр шудааст, ки бинобар шаҳодати фарҳангҳо бо дуредгар хеле наздикмаъно буда, услубан муродифи матнии он шудаанд:

Муҳандис, андозақунанда ва касе, ки дар илми ҳандаса олим бошад [Ғиёс, ҷ. 2, с. 324]. Устои дуредгар ҳам дар сохтани чизе андозагирӣ мекунад. Ҷамзамон, маънои бинокор ва меъмор [ФЗТ, ҷ. 1, с. 798]-ро дорад, ки устои чӯбкор ҳам ба ҳамин маъно буда, муродифи дуредгар аст.

Банно, меъмор ва бисёр бинокунанда [Ғиёс, ҷ. 1, с. 142]. Ин ҳам бо дуредгар, ки аз чӯб бинокорӣ кунад, наздикмаъно мебошад.

Муравваъ, равоқсозанда, яъне меъмор; ва касе, ки парда бар сақфи хона бандад [Ғиёс, ҷ. 2, с. 251].

Ҳамин тавр, худ **дуредгар** гунаи **дургар**, **дурудгар**, **дурӯгар**, **дуругар**, **дурӯдгар**, мебошад, ки дар забони имрӯзаи тоҷикӣ шояд ба таъсири услуби гуфтугӯӣ, шакли **дуредгарро** гирифта, бо вожаи **начҷор** муродифи луғавӣ буда, бо **банно**, **мураввақ** ва гоҳо **муҳандис** муродифи матнӣ мешавад, ки абёти болоӣ собитқунандаи ин фикр аст.

Он чи асбобу ускуна ва лозимаҳое, ки дуредгарон барои амалӣ кардани меҳнати худ ба қор мебаранд, ба мисли **теша**, **пойтеша**, **дасттеша**, **андоза**

[метр], арра, сарарра, дастаара, арраи дудааста, харрот, обгарозу, шоғул, таноб, хаткашак, гунё, ранда, чуфтранда, искана, искна табар, табар, парма, качкорд, кордак, андова, болға, сӯхон ё сӯян, мех, хав [хараки чӯбине, ки гилкор, ё дуредгар болои он истода кор мекунад] ва ғайраҳо ба лексика ё истилоҳоти дуредгарӣ мансуб мебошанд. Дар забони адабӣ ва шеваҳои тоҷикӣ аз калимаҳои болоӣ бисёр ибораҳо сохта шудаанд. Масалан, тешаи тез, потешаи самарқандӣ, арраи бурро, рандаи тез ва монанди инҳо. Бинобар тақозои пешрафти ҳаёт, илм, техника ва санъат, дар лексикаи дуредгарӣ ҳам калимаҳои нав барои ифодаи ном ва амали вобаста ба дуредгарӣ пайдо шудаанд, ки **станок, лобзик, дрель, шуруповёрт, электропела, бензопила, фрезер, лазерная уровень, компрессор, церкулярка, пларамаро** аз ҷумлаи ҳамон калимаҳои нави мансуби ин пеша ҳисобида метавон.

Ғайр аз инҳо, сохтаи дуредгарон: **хона, косаву карсон [ки аз чӯб сохта мешаванд], синч, таксинч, болор, река, тахта, чӯб, фанир, полу паталок [фаршу шифт], раф, чевон** баринҳо ҳам мансуби лексикаи дуредгарӣ мебошанд.

ХУЛОСА: Ҳамин тавр, калима ва истилоҳҳои соҳаи дуредгарӣ, ки махсуси лексикаи дуредгарӣ мебошанд, хеле зиёд буда, дар забони адабӣ, осори бадеӣ ва услуби гуфтугӯӣ дар ҳаёти рӯзмарра бисёр қорбаст мешаванд, ки дар навбати аввал аз боигарии таркиби луғавии забони тоҷикӣ гувоҳӣ медиҳанд.

Дар охир, ба ҷои илова ва конкреттар нишон додани мақсади таҳқиқот, аз “Шахрошӯб”-и Саййидои Насафӣ, шеърӣ дар таърифи начҷор [дуредгар] бахшидаро зикр мекунем, ки якҷанд калимаҳои хоси ин ҳунар дар он мувофиқи услуби шеър ва маҷоз моҳирона қорбаст шудаанд, ки имрӯз ҳам дар забони адабӣ ва ҳам шеваҳо бо чунин маъно истифода мешаванд:

Бути **начҷори** ман сарвест якто,

Зи сар то пой пайванд аз тамошо.

Санавбар истода бар **дуконаш**,

Тарошад хешро аз бандагонаш.

Ба боғи орзӯ сарви таманно,
Занад пеши қади **ӯ теша** бар по...
Зи **оби тешааш** пур устухонам,
Ба зикри **аррааш** бошад забонам.
Чӣ **ранда?** – Дорад аз оина сина,
Чӣ сина? – Соф дил аз меҳру кина...
Ба ҳар манзил гузорад по, ҳамон дам,
Кунад чун **теша синчи хона** маҳкам...
Ба ман кай ошно аз рӯи ёрист?
Дилаш дар ошиқӣ **тахчӯбкорист**...

АДАБИЁТ:

1. Муҳаммад, Гиёсиддин. Гиёс-ул-луғот / Гиёсиддин Муҳаммад. – Душанбе: Адиб, ҷилди 1, 1987. –480 с.
2. Муҳаммад, Гиёсиддин. Гиёс-ул-луғот / Гиёсиддин Муҳаммад. – Душанбе: Адиб, ҷилди 2, 1988. –416 с.
3. Фарҳанги забони тоҷикӣ. – М.: Советская энциклопедия, ҷилди 1. – 1969. –951 с.
4. Фарҳанги забони тоҷикӣ. – М.: Советская энциклопедия, ҷилди 2. – 1969. –950 с.
5. Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ. – Душанбе: Шӯҷоиён, ҷилди 1. – 2010. –996 с.
6. Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ. – Душанбе: Шӯҷоиён, ҷилди 2. – 2010. –1095 с.
7. Саъдиев, С. Сайидои Насафӣ ва муҳити адабии Мовароуннаҳр [дар нимаи дуввуми асри XVII] / С. Саъдиев. – Душанбе: Чопхонаи Дониш, 2018. –296 с.